

Pesten från mörkaste

En av teorierna kring uppkomsten av hiv ser omsider ut att kunna beläggas. Svante Folin har läst Hoppers skildring av en mindre ädel form av vetenskaplig tävlan.

UNDER 1900-TALET HAR fler människor dött genom andra människors försorg än under hela den tidigare historien. Likväl har antalet människor tredubblats från två till sex miljarder. De avgörande faktorerna bakom befolkningsexplosionen är förbättrad näringsstatus och elementär hygien. Medicinens undergörande roll är starkt överskattad. Vi vet mycket mer om sjukdomsmekanismerna, men därifrån är steget till fungerande terapi ofta mycket långt.

Efter andra världskriget har antibiotika obestriddligen räddat miljontals liv, men vaccinationskampanjerna har haft större effekt. Min ungdoms prunkande flora av barnsjukdomar har förvandlats till medicinhistoria. Särskilt fruktad var den smygande polio, som omgavs av hart när medeltida vidskepelse – gå inte på höstlöv, akta dig för att äta äpplen med prickar på skalen och så vidare.

Infektionssjukdomarnas långa terrorvalde tycktes närma sig sitt slut. I utvecklingsoptimistisk yra krävde Världshälsoorganisationen, WHO, 1977: "Hälsa åt alla år 2000". WHO:s första korståg inriktades mot smittkoppor. 1980 ansågs segern vunnin och organisationen rekommenderade sina medlemmar att sluta vaccinera mot variola. Det definitiva utrotningshotade smittkoppsviruset tillbringar nu sina sista dagar i ett naturreservat i Moskva och ett i Atlanta. Meningen var att de sista av sin art skulle likvideras för gott den 30 juni 1999. Så blev nu inte fallet, bland annat därför att man hade observerat en tidigare okänd form av elakartade apkoppor och därför att ryssarna av suspekta skäl hade börjat gräva upp smittkoppslik ur den sibiriska permafrosten.

Var det ett poliovaccin förorenat av schimpansviruset SIV som gav människan aids?

DET STORA BAKSLAGET i kriget mot mikroberna kom i början av 1980-talet, då aids-epidemin tog fart. Just när vetenskapen under stort jubel hade eliminerat ett av mänsklighetens värsta gissel, dyker det upp en terapieresistent och hundraprocentigt dödlig virusinfektion som framför allt drabbar unga, homosexuella män i San Francisco, Los Angeles och New York. När det visar sig att "bögpesten" även dyker upp hos sprutnarkomaner, blodarsjuka och heterosexuella är paniken ett faktum. Apokalyptiska scenarier om en ny digerdöd spred sig som en löpeld i både seriös och oseriös press. Det blev nästan en medborgerlig plikt att hiv-testa sig och kondomen fick ett mänskligt ansikte. I dag har hysterin dämpats och kädidsförsäljningen är tillbaka på samma nivå som före syndafallet. I Sverige har 5 082 personer diagnostiserats som hiv-smittade, i 663 har utvecklat aids, varav 1 151 har avlidit. Bland de drabbade dominerar homosexuella män och sprutnarko-

maner. Problemet är medicinskt och socialt hanterligt.

Globalt är situationen en helt annan. Minst 33 miljoner är smittade, varav 23 miljoner i Afrika, där 5 500 dör dagligen. I länder som Zimbabwe, Botswana och Malawi är mer än 20 procent av den sexuellt aktiva befolkningen smittad. De demografiska, ekonomiska, sociala och mänskliga konsekvenserna är närmast ofattbara, en anledning till att problemet mörkas av myndigheterna. Att behandla Sydafrikas 4 miljoner registrerade hiv-smittade med bromsmedicinen AZT skulle kosta 450 miljarder kronor, tio gånger mer än landets samlade sjukvårdsbudget.

Aids-soten hade redan från början karaktär av en epidemiologisk mardröm. Bizarra symptom, en inkubationstid som kunde vara tio år eller mer, virus-spridning via anal, oralt, vaginalt sex och genom blodtransfusioner, osteriliserade injektionsnålar samt överföring från moder till foster och via bröstmjölk till dibarn – den gemensamma nämnaren var utbyte av kroppsvätskor.

DEN STORA OCH olösta frågan är: hur kom detta förödande smittämne plötsligen in i den mänskliga populationen? Alla spår pekar mot Afrika. Vissa afrikanska apor bär på virus som liknar hiv. Hiv-1, som är orsaken till flertalet aids-fall, härstammar sannolikt från schimpanser och det mindre aggressiva hiv-2, som florerar i Västafrika, kommer antagligen från en apa som heter rökgrå mangab. Problemet är att afrikaner och apor har levt nära varandra under hundratalsentals år utan att något känt fall av hiv har registrerats förrän 1959 (genom en retroaktiv undersökning av gamla blodprover). Det nya gisslet har av konspirationsteoretiker förklarats som Guds straffdöm för sexuell lösläpphet, smitta från rymden och naturligtvis som en produkt av CIA:s respektive KGB:s laboratoriemödror.

Edward Hooper är en konspirationsteoretiker av en helt annan dignitet – en undersökande vetenskapsjournalist, som med fanatisk flit ägnat tio år åt att spåra aids in i Afrikas mörka hjärta. Resultatet av denna envishet föreligger nu i en tegelsten på 1 000 sidor, *THE RIVER – A JOURNEY BACK TO THE SOURCE OF HIV AND AIDS*. Hooper har plöjt igenom allt som har skrivits om aids, intervjuat alla relevanta forskare och själv bidragit till upptäckten av det första hiv-positiva fallet från Leopoldville 1959. Hans tes är att hiv uppstod genom en olyckshändelse i ett djungellaboratorium i slutet av 1950-talet. Teorin är inte ny utan har tidigare framförts av till exempel journalisten Tom Curtis i Rolling Stone, 1992.

HOOPERS FORSKARMÖDROR är knappast av artikelstorlek, vilket framgår av bokens 250 sidor långa fotnotsförteckning. Grundidén är enkel. Under 1950-talet pågick ett intensivt forskningsarbete för att framställa ett oralt poliovaccin. De främsta konkurrenterna i tävlingen var Albert Sabine och polsk-amerikanen Hilary Koprowski. Sabine kom först i mål, när hans vaccin godkändes av USA:s regering 1961. Men tävlingen var in i det längsta oavgjord. Koprowski, som var otålig, ville testa sitt vaccin på en så stor grupp människor som möjligt och efter som han hade goda kontakter med läkare i Belgiska Kongo blev följden att en miljon afrikaner immuniserades med oralt poliovaccin 1957–60.

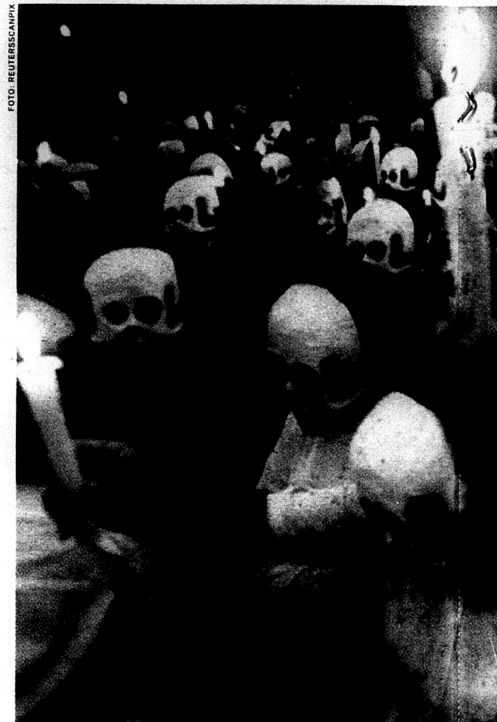

FOTO: REUTERS/CHAPIN

Vid samma tid hade Koprowski och hans belgiska kollegor en schimpanskoloni på ett par hundra djur vid floden Lindi i ett avlägset hörn av Kongo. De använde aporna för att testa vaccinets effektivitet och säkerhet. Hooper anser att Koprowskis vaccin förenades av det schimpansvirus SIV, som är föregångaren till hiv. Mer specifikt hävdar han att Koprowski använde krossade schimpansnjurar som substrat för vaccinfremställningen.

MEDICINHISTORIA

Edward Hooper

The River – A Journey Back to the Source of HIV and AIDS

Allen Lane/The Penguin Press, 1999

Hiv skulle således ha smugit sig in i människo-populationen genom att åka snålskjuts på poliovaccineringskampar. Gränsrymderna skulle ha gått genom afrikanska barns munslemhinnor. När de växte upp vidareförmedlade de enligt teorin viruset till sina sexualpartners och barn. Från detta brohuvud kunde epidemin sedan, behjälpt av moderna kommunikationer, starta sitt globala segertåg. Hooper påpekar att aids först uppenbarade sig i just de områden, till och med de byar och städer, där poliovaccineringen hade ägt rum.

Koprowski har naturligtvis indignerat och behårt förnekat att aids uppstått i hans laboratorium. 1992 frikände en expertkommitté hans vaccin från misstanken att vara roten till det onda. Koprowskis vaccin hade också använts i Polen, Schweiz och Sverige under den aktuella tidsperioden utan att det givit upphov till tidiga aids-symptom. Hooper avfärdar detta irriterande faktum med att det har rört sig om en obesmittad vaccingång. Han stipulerar 17 olika experiment som skulle kunna bevisa respektive falsifiera vaccinationsteorin – det viktigaste synes vara att undersöka den återstående rest av Koprowskis orala poliovaccin som förvaras vid Wistarinstitutet i Philadelphia. Om det innehåller primatvirus skulle frankensteinteorin stärkas väsentligt.

FLERTALET FORSKARE TROR att aids är en uråldrig sjukdom, som har spritts från apa till människa vid upprepade tillfällen. Förekomsten av åtminstone fyra distinkta hiv-varianter tyder på ett antal olika virusöverföringar. Afrikaner har under minst 50 000 år jagat, slaktat och ätit apor. Våra närmsta släktingar, schimpansen och bonobon, hotas i dag av utrot-